

V starodavnih časih se žveplo ni moglo pritožiti, da ga ljudje ne obratjajo. Kakor nam stari gerški pisavec Homer piše, so malikovavci nekdanj svoje malike kadili z žveplom; pač dobre nosove so mogli imeti, da so zamogli prestati žvepljeno kadilo, ker nam zdaj že ena žvepljenka tako smerdi, da se oberremo preč!

V srednji dōbi so zginili oltarji malikov, pred kterimi se je nekdanj toliko žvepla posmodilo, — namesto teh pa je prišlo žveplo v kuhinje alhimistov, ki so z njegovo pomočjo hotli iz vsacega kamna vloviti „zlato rudo“, „merkurja modrih“, „materio primo“. Od Gemberjevih časov je žveplo veljalo za eno tistih trojnih pervin, iz kterih je po njih mislih obstal celi svet.

Žveplo, živo srebro in sol so jim bile tista trojkla, iz ktere izvira vsaka stvar. Iskali so žvepljene kisline v zraku; vse, kar je na zemlji v stanu bilo goreti, jim je veljalo za žveplo, in vse, kar jim je bilo neznan in nezapodljivo, bilo jim je žveplo.

Dan današnji je to vse drugači. Kar so temé srednje dōbe svetá zginile, je zginila tudi domišljevana čudovitost žvepla, in s tempeljni in čarobijami alhimistov je padla tudi čudodelna moč žvepla.

Al k novi pravi slavi se je povzdignilo žveplo, ko je luč kemije razsvetila staro temoto: žveplo je sedaj potrebna reč za javno življenje, za dom, za obertništvo, za fabrike. Še ni 100 let, kar žvepljeno kislino rabijo v fabrikah, — še ni 50 let, kar so žvepljeni klinčiki v kuhinjah pregnali cuder.

Kako pa se je vse to zgodilo in kako je prišlo, da je mala stvar dan današnji takošno veljavo zadobila na toliko strani: bi utegnulo marsikterega naših bravcov mikati zvediti. (Konec sledi.)

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Letni časi na daljnih planetih.

Da se zemlja vsaki dan zasučé krog svoje osi in vsako leto zavrtí krog sonca, nam je v sila velik prid. Al bi ne smeli tedaj misliti, da tudi daljnim planetom se enaka godí? Večidel planetov se suče krog svoje osi, in močno verjetno je, da se tudi Merkur in Saturn okrog svojih osi sučeta, čeravno tega sukanja ne vidimo. Celó soplaneti se sučejo okrog svojih glavnih planetov.

Venera se oberne okrog svoje osi v 33 urah in 20 minutah; Mars doverši to obračanje v 24 urah in 40 minutah; Jupiter v 10 urah — in luna v 28 dnéh. Če razdelimo tedaj dan, to je, čas tega obračanja, kakor je pri nas navada, v 24 enacih delov, kterih vsacega eno uro imenujemo: so ure na Veneri nekoliko krajše, na Mars-u pa nekoliko dalje kot pri nas. Na Jupiterju niso ure še napol tako dolge, ko naše. Če se pa luna le v 28 dneh okrog svoje osi zasučé, je več ko cel dan na njem toliko, kolikor je pri nas ena ura.

Tudi lega planetnih osi je proti njih krogotekom vprek nagnjena, kakor zemeljna os. Nič tedaj ni bolj naravnega, ko da tudi njih severni deli pri vertenju krog sonca sedaj več, sedaj manj svetlobe dobivajo. Lahko je tedaj verovati, da se tudi na družih planetih letni časi in daljši in krajši dnevi versté.

Al čmu je to premišljevanje? Ako bi le v pomnoženje naših znanost služilo, bi mu že to nekakšno vrednost dalo. Še važniše pa se nam mora zdeti, če nasledke prevdarimo, ki iz tega izhajajo. Al bi ne smeli iz tega skleniti, da tudi na družih planetih žive stvari prebivati utegnejo? Vsi planeti so zemlji podobni. Sonce jih razsvetluje in greje kakor njo. Letni časi in dnevi

se tudi na njih spremenjajo. Čmu vse to, če so ti sveti brez prebivavcov?

Kako nezmerno veliko je tedaj kraljestvo Gospoda nebes in zemlje! Kako neznani so čudeži njegove močnosti in dobrotljivosti! Ko si planetne svete mislimo, na kterih se ravno tako, in znabiti še bolj ko na našem svetu poslavlja, ne moremo drugač, ko ostermeti in ga moliti. Ko bi se tudi iz našega zemljokroga nobena hvalna pesem k Njemu ne povzdigovala, bi se gotovo iz unih svetov glasila, ki nad nami v nezmernem prostoru plavajo!

Ozir po domači.

Višnjagora.

Višnjagora, po nemško Weixelberg, je majhno, toda sila sila staro mesto na dolenski strani, štiri ure od Ljubljane na Krajskem. Skozi Višnjogoro gré cesta iz Ljubljane na Novomesto, na Karlovec in na Zagreb. Mesto Višnjagora ima dvoje predmestij: proti jutru je Stariterg, proti večeru Pešenjek. Hiš je v vsem skupej 117, prebivavcov pa 776, moških 362, ženskih 414. — Višnjagora je vojaška postaja. Višnjani morajo pogostoma veliko soldatov prenočiti in s hrano preskerbeti. Tukaj je tudi poštno oddajstvo pisem, in oskerbnništvo preprega, soseskino predsedništvo, in bo tudi po novi osnovi okrajna vradnja.

Posebnega poslopja v Višnjigori ni, vendar se smé v misel vzeti stara mestna hiša, kamor so se nekdanji mestjani zberali in mnogoverstne sklepe kovali, dokler so stare pravice imeli. Zdaj je v mestni hiši učilnica in stanovanje začasnega učitelja. Število učencov je 60 do 70 obojnega spola v vsakdanji šoli; v nedeljski šoli jih je navadno še enkrat toliko. V sredi višnjagorskega mesta stoji cerkev sv. Ane, staro poslopje, podružnica sv. Tila. Posvečena je bila ta cerkev 2. dan julia 1767 od kneza in nadškofa goriškega Dragotina Mihela grofa Atemsa. Nekdanji duhovnik Matevž Megušar je pri tej cerkvi napravil duhovsko milodarno ustanovo; naložil je leta 1779 v deržavno denarnico 8100 goldinarjev in oporočil, da obresti tega kapitala naj vživa beneficij v Višnjigori, kar se še zdaj spolnuje.

O turških vojskah je bila Višnjagora močna terdnjava, kar kaže staro in terdno ozidje okoli in okoli mesta, toda zdaj se že podira. Tukaj je bil domá nekdanji slavni mož, Baltazar Radlic po imenu, ki je bil v letu 1579 za ljubljanskega škofa izvoljen, toda še tisto leto umerl. Tukaj je bil domá tudi nekdanji slavni frančiškanski provincial na Dunaji P. Paskal Škerbinc. Nekdanjo višnjagorsko terdnjavo sta podpirala dva gradova; prvi na južni strani na hribu Višnjagore je zdaj le podertina, vendar so zidovi tako terdni, da takih zidarij sedaj ne znajo narejati; — drugi na severni strani, že zdavno popolnoma razdjan, kdaj, se ne vé, ker tudi Valvazorju ni bil znan. Pozna se pa vendar še zdaj, kako je grad stal, in kje so bile druge poslopja. Prostor tega grada se zdaj imenuje gradišče, to je, kraj, kjer je grad stal. V Višnjigori, če ravno kraj ni zlo prijeten, ker ni ravnine v okolici, ampak okoli in okoli so hribje, je vendar posebno zdrav kraj. Čist dober zrak ohrani ljudi pri zdravji, in veliko jih sivo starost doživí. Velikokrat po sosednih farah hude bolezní razsajajo, in veliko ljudi pomorijo, Višnjegore pa se ognejo. Voda je tukaj posebno dobra, studenec konjšček imenovan, je vsim Dolencem znan. Nad tim studencem je bil nekdanj sledeči napis v nemškem jeziku: „Ich heisse Konjšček Quelle, und erquickte manche Kehle. Meist die Weixelburger Stadt, die mich hier verschönert hat“. Že nekaj let je, kar je ta napis zginil.

Prebivavci višnjagorskega mesta so zelo pridni; ker nimajo velikih zemljiš, si prizadevajo potrebni živež prislužiti z barantijo, s kramarijo, s strojarijo in oštarijo itd. Tudi je tu velika tobakarija, kjer se veliko tobaka na debelo in na drobno prodá. Je tudi tu oskerbništvo bratovšine s. Floriana gradške in teržaške. Hiše v Višnjagori so večidel vse zavarovane. Višnjagorski.

Ozir po svetu.

Svete mesta v Jeruzalemu — vzroki sedanje vojske.

Kaj se prav za prav zapopade pod imenom „svetih mest“? Svete mesta so cerkve na tistih krajih, kjer so se važniši prigodbe godile ob življenju, terpljenju in smerti Izveličarja, namreč v Betlehemu, Nazaretu, Kani, Tiberji, Sihemu in posebno v Jeruzalemu. Od teh cerkev pravijo katoličani, Greki (staroverci), Jermenci in Kopti, da so njih edina lastnina ali da jim jih je turška vlada izročila. Tako so katoličani leta 1740 v vsem skupej imeli 19 tacihih svetišč, v letu 1850 pa le še 10, ker so jim jih 9 staroverci (Greki) sčasoma pobrali. Pri božjem grobu v Jeruzalemu je več cerkvic, oltarjev in hodišč, ki so ločene ena od druge, da vsaka vera ima svoje in ali po dve veri eno skupej. Eden družega skuša spodriniti iz posesti tega ali unega oltarja in se polastiti gospodstva; tako pokladajo eni na oltar poseben tepih, uni prižigajo več lučic, ti skrivaj popravljajo to in uno itd., in potem pravijo: to je naše; drugi ne terpe tega, in tako je veden prepir. Ko sem jez v Jeruzalemu bil, je kuplja cerkve božjega groba, ktera je vsem narodom lastna, tako slaba bila, da je dež skoz močil; pa nobena stranka je ni pripustila drugi popraviti, ker se je bala, da bi si ta potem večje pravice ne prilastila do nje. Nazadnje so Turki temu prepiru konec storili in sultan jo je dal na svoje stroške popraviti.

Toliko od svetih mest, da sleherni razume, ktere so. Zdaj pa nekoliko o zgodovini, ki se veže s temi mesti.

Opiraje se na stare pogodbe je že od nekdanje francoske vlada varhinja katoliških kristjanov v jutrovihi deželah. Že od starodavnih časov je njenemu varstvu božji grob v Jeruzalemu izročén in od nekdanje že je menihe (franciškane) v Sirii pod svojo brambo imela. Do leta 1852 ji nihče teh starih pravic ni krajšal; v letu 1852 pa so bogateji in zatega voljo bolj obrajtani Greki se z ondašnjimi menihi sperli in jim nekatere cerkve vzeti hotli. Francoska vlada ni tega pripustila in s pismom (hattišerifom) sultana Ahmeda od leta 1690, ki veléva, da od Gerkev vzete cerkve se imajo katoličanom spet nazaj dati, in pa s kapitulacijo od leta 1740, po kateri gré last do 19 svetih mest katoličanom, je svojo pravico skazala. Ker pa so se sčasoma Turki in Gerki polastili več mest, je terjala francoska vlada potem, ko se je ta pravda do mesca svečana 1852 vlekla, da sledečih 7 mest se ima za stanovitno izročiti katoličanom: 1) velika kuplja čez cerkev božjega groba v Jeruzalemu, 2) mala kuplja čez grob Kristusov, 3) kamen mazila, 4) sedem obokov svete device Marije, 5) velika cerkev v Betlehemu, 6) oltar rojstva Kristusovega in 7) jama Marijnega oznanjenja. Na vojni barki je prišel francoski general Lavalette v Carigrad po odgovor sultana, in ga po volji francoske vlade dobil. Na to terja rusovski car, naj sultan prekličé, kar je ravno dovolil Francozu, in vse naj ostane pri starem. Sultan se mu udá in turška vlada prekličé po posebnem pismu, kar je malo pred dovolila, in zraven tega na željo rusovskega poslanca še zapové, da se katoličanom ne smé izročiti ključ do velike cerkve v Betlehemu. Poprej so katoličani, Greki in Jermenci ključ od jame Kristusove imeli, zdaj

so katoličani zgubili to pravico. Francoska vlada se pritoži zoper to: sultan spet dovoli katoličanom ta ključ in ga hoče Grekom vzeti. Greki ga nočejo dati. Razžaljen potem zapusti gerški patriarh Jeruzalem, in 28. februarja pride rusovski admiral knez Menčikov v Carigrad. Ta terja v imenu rusovskega cara, ki je bil kot varh gerške cerkve hudo razžaljen, da se je ključ cerkve betlehemske katoličanom izročil, od turške vlade ostro pokoršino, in ker pride k ministru po domače v kapici in s šibo, razžali hudo vse Turke. Sultan se udá terjatvam rusovskega poslanca in sklène pravdo med Gerki in katoličani tako, da je bil knez Menčikov zavolj svetih mest popolnoma zadovoljen. Francoska vlada je z nevoljo slišala to, pa se ni ustavljala, ker je sultan z dvema pismoma svoj sklep doveršil. Sultan je mislil, da je zdaj vse pravde konec.

Al berž potem se je oglasil knez Menčikov z drugimi terjatvami; opiraje se na pogodbe Beligradskega pomirja 1739, na pogodbo Kajnardško 1774 in na hattišerif Gülhanski 1839, po katerih so zagotovljene kristianom turškega carstva mnoge druge predpravice, je terjal v imenu svojega cara, naj sultan podpiše pogodbo, po kateri se rusovskemu caru zagotovi varstvena oblast čez vse staroverce na Turškem. Taka oblast, po kateri se smé ptuja vlada vtikati v oblast domače vlade, se je sila nevarna zdela sultanu, ker pri starovercihi se duhovna oblast zelo vjema z deželisko, ktero bi bil na to vižo car rusovski čez 12 milionov turških podložnikov zadobil. Sultan se brani to dovoliti — in odtod je začetek rusovsko-turške vojske. Z—r.

Kratkočasnice.

— Mlada zala gospodična se je omožila z nekim starcom. Ko se pelje k poroki, se kočijaž medpotoma obrača večkrat v kočijo nazaj in pravi: „Peter mi je ime“. Nevesta ne vé kaj to pomeni, zato vpraša kočijaža: čmu ji neprenehoma ponavlja svoje ime? Zato — ji odgovori — da ne pozabite mojega imena in ne porečete kadaj: „sam zlodi me je peljal k ti poroki!“

— Neki dobrorejen gospod v J. na Štajarskem je razlagal ljudém neko naznanilo, in med drugim tudi reče: „Kdor me ni prav razumel, naj me pa pride še pitati“. Ali ljudje, katerim je beseda „pitati“ le v pomenu „živino debeliti ali pitati“ znana bila, ne pa v pomenu „prašati“, kakor jo je vampeč rabil, se začno smejati na glas, rekoč: „kaj še pitali ga bomo; saj je že tako predebel“.

— V nekem mestu na Francozkem je tamošnjemu županu kanarček iz tičnice bil ušel. Hitro zapové župan zapreti mestne vrata, da tiček ne uide iz mesta.

— Nek pravdarsk dohtar je naredil svoj testament in zapiše vse svoje premoženje samim takim ljudem tistega kantona, ki so se veliko tožili, in pristavi rekoč: „od tacihi sem premoženje dobil, tim ga hočem tudi zapustiti“.

— Klinov močnik. Serbska pripovedka. Enkrat pride vojak k neki ženi v hišo in jo zaprosi, naj mu dá jesti. Ona pa mu odgovori, da nima ničesa jesti v hiši. Na to pravi vojak: „Daj mi vsaj ponvo in malo vode, da si napravim klinov močnik!“ Žena mu podá, česar je prosil. On pa vzame ponvo, dene vanjo železen klin, nalije vode in postavi vse nad ogenj. Kadar se voda sogreje, hoče imeti od žene malo soli, ktero tudi dobí, in posolí vodo. Kadar voda zavre, hoče imeti malo moke; žena mu dá tudi to, samo da vidi, kakošen da bode vendar ta klinov močnik. On moko posiplje v ponvo in dobro pomeša. Potem če imeti jajce, in tudi to dobí, ter ga razbije v ponvo; slednjič reče še za maslo; ž njim si lepo zabeli; vzame ponvo od